

G i n t e r Károly

A magyar nyelv és kultúra ügye Berlinben

1. A berlini (NDK) Humboldt Egyetem magyarságtudományi "Szakterülete" (Fachgebiet Hungarologie) - a Szláv Szekció keretében - régi hagyományok örököse. Mintegy másfélszáz éve járnak az egyetemre tanulni vágyó magyarok. Első nemzedékeik arra is gondoltak, hogy magyarságukat ápoló, érdekeiket védő, az újonnan érkezőket eligazító egyesületet hozzanak létre. A magyarságápolás szép bizonyítéka a gazdag, ma már több mint félszázezer kötetes könyvtár, amely bizvást tekinthető a Kárpát-medencén kívüli legnagyobb magyarságtudományi könyvgyűjteménynek. S amikor 1916-ban Gragger Róbert létrehozta a magyar tanszéket, a nyelv és kultúra megőrzésének központja a magyarságtudományok terjesztésének is központjává vált, s az maradt a mai napig. Ebben a környezetben, ahol a magyar hagyományok olyan élők, hogy szinte az oktatás keretét adják, jól kirajzolódik a vendégtanár kettős irányú feladatköre.

2.1. Az egyik irány - mint mindenütt - a magyar nyelv és művelődés megismertetése és tanítása az egyetemre beiratkozó hallgatóknak. Ez a Humboldt Egyetemen három évenként kb. 6-8 fő képzését jelenti, akik diplomájuk megszerzése után magyar-német, illetve orosz-német tolmácsként, fordítóként helyezkednek el. A központilag biztosított elhelyezés magyarázza az alacsony létszámot: a népgazdaság igényei szabják meg a felvehető hallgatók számát. A külső igények szerint van lehetőség speciális, hosszított filológusképzésre, illetve demonstrátorszerű fiatal segédmunkatársak szerződéses alkalmazására, akiknek egyik - talán első - feladata magyar témájú doktorátus szerzése. Végül a vendéghallgatók és Magyarországra készülő aspiránsok bővítik a kört. A vendégtanár saját szakterületén közvetlen témavezetési feladatokat lát el, más témakörökben pedig tanácsa-

dással, szakirodalom, konzulensek ajánlásával segíti elő a hozzá fordulók munkáját. A képzés körébe tartozó munkákhoz tartozik a készülő oktatási anyagok lektorálása, véleményezése is.

2.2. A központ-jelleg arra kötelez, hogy a tanácsadás kiterjedjen a hallgatókon kívüli segítségkérőkre: a már elhelyezkedett hungarológusok nem egyszer kérnek tanácsot fordítási, magyar szövegértelmezési kérdésekben, néha olyan speciális dolgokban, hogy egyszerű halandó a választ csak magyarországi levelezés vagy telefonálás után tudja megadni (pl. az automata tekepálya elektromos kijelzéseinek magyarázata és magyar megnevezése). A különleges kérdések természetesen azt is mutatják, hogy jól képzett külső segítségkérőkről van szó, akiknek köznapibb dolgok nem okoznak nehézséget.

2.3.1. A magyar nyelvet az NDK-ban a népfőiskolákon is oktatják; itt a világnyelvek után a legnagyobb tömegeknek tanított "kevéssé elterjedt nyelv", megelőzi a lengyelt, a csehét s még vagy fél tucat más nyelvet. 1984 májusában főhatóságuk országos tanácskozássra hívta össze a magyartanárokat. A jó együttműködés jele, hogy a tanácskozássra a berlini Magyar Kultúra Házában, tehát magyar művelődési intézményben került sor. Magam előadóként voltam hivatalos a találkozóra. A mintegy 40 fő előtt szóltam a magyar mint idegen nyelv oktatása történetének néhány, elsősorban a német támogató hazai háttérintézményekről s néhány általános módszertani kérdésről.

2.3.2. A hallgatóság, vagyis a népfőiskolai tanárok kérései, kérdései a tananyagellátásra, módszertanra, szakmai támogatásra irányultak. Igényelték a rendszeres találkozásokot (félévente-évente), nyelvi és módszertani témák megvitatását, bemutató tanításokat, tájékoztatókat a magyarországi kulturális élet jelentős eseményeiről, az ország bármely téren elért fontos eredményeiről, hiszen ők német anyanyelvű, kultúrájú tanulócsoportokban dolgoznak, s itt nagy érdeklődésre tartanak számot Magyarországnak a legkülönfélébb területeken felmutatott teljesítményei, sőt ezek további

tanulásra ösztönző tényezők, erősítik a mindennap látható magyar gazdasági jelenlét - autóbuszok, konzervek, fűszerek, italok - hatását.

2.3.3. A tanárok munkáját kézzel foghatóan támogatná, munkájuk iránti lelkesedésüket nagy mértékben fokozná a rendszeres magyarországi segítség: ösztöndíjak felajánlása a hazai nyári pedagógus-továbbképző tanfolyamokra, melyeket az OPI rendez a szomszédos országok pedagógusai számára, esetleg levelező oktatás kiépítése valamely pedagógusképző intézmény, egyetem, főiskola közreműködésével, módszertani kiadványok rendelkezésükre bocsátása.

3.1. A vendégtanár munkájának másik iránya feltárni és' lehetőleg közkinccsé tenni azokat a tényeket, jelenségeket, amelyek mint az egyetemes magyar művelődés részei, a magyar társadalom életét is érintő vonatkozásai az adott országban fellelhetők. Első helyen kell beszélnünk a már korábban említett könyvtárról. Berlinben olyan kézirat-, könyv-, folyóirat-, újságállomány várja a kutatókat, amelynek valódi értékét csak egy általános katalógus kiadása fedné fel. Itt őrzik például a halle-wittenbergi egyetem magyar érdekű kéziratok könyvanyagát, sok misszilis levelet, német, latin és magyar nyelvű kéziratokat, melyek a magyar nyelv- és művelődéstörténet, a családtörténeti kutatások és a protestáns, főleg evangélikus egyháztörténet gazdag forrásai. Ezt a XVII-XVIII. századi anyagrészt, benne a gazdag Kassai- és Rotarides-gyűjteményt Pálffy Miklós katalógusából már megismerheték az érdeklődők (Miklós Pálffy: Katalog der Hallenser Ungarischen Bibliothek. VEB Max Niemeyer Verlag, Halle/Saale, 1965. és Dr. Pálffy Miklós: A hallei magyar könyvtár könyvészeti ritkaságai (Bibliographische Seltenheiten der Hallenser ungarischen Bibliothek. Halle/Saale, 1967.). Most folyik viszont a többi terület katalógusának a kiadása. Ez az egyetemi könyvtár anyagi ereje szerint (mert a magyar gyűjtemény végső soron az egyetem könyvtárának a része) számos füzetben jelenik meg, s elkészítéséhez nem elég a katalóguscédulákat csupán lemásolni, hanem azonosító, rendszerező, leltározó könyvtá-

rosi munkára is szükség van. Az első füzet / (Edward Roy: Bestände der Fachbibliothek Finno-Ugristik der Universitätsbibliothek Berlin: Auswahlkatalog (Schriftenreihe der Universitätsbibliothek Berlin; 47) Teil 1. Geschichte, 1984/ az 1945-ig megjelent történeti művekkel tavasszal látott napvilágot, hála annak a lehetőségnek, hogy a könyvtárszakos hallgatók szakmai gyakorlatukat itt tölthették. Meggyorsítaná a munkálátokat, ha az államközi kulturális egyezmény keretében hosszabb-rövidebb ösztöndíjjal könyvtárosok mehethének Berlinbe, akiknek egyik feladata a katalóguskészítés lenne. Az egész hungarológia érdeke, hogy ez mielőbb elkészüljön.

3.2. A népfőiskolai tanárok tanácskozásán elhangzott egy nem szorosban az ottani témába végő, de komoly figyelmet érdemlő felszólalás az NDK-ban élő magyar származású gyermekek nyelvmegőrzésének az igényéről. Ismeretes, hogy csak Berlin körzetében mintegy négyezer, az egész NDK-ban majd tízezer állandóan megtelepedett magyar él. Családot alapítottak, házastársuk a legtöbb esetben német anyanyelvű (közülük kerül ki a népfőiskolai magyarórák számos hallgatója). A házasságok egy része turista ismeretségből ered, többségüknél azonban a magyar fél az NDK-ba ment szakmunkás, aki első tervei szerint csak néhány éves, az otthoninál szakmailag és anyagilag jobboldalmazóbb külföldi munkára vállalkozott, de sorsa a meggyökeresedéshez vezetett. Olyasféle szétszórtság van kialakulóban, amilyen az elmúlt évszázad folyamán sok fejlett gazdaságú országban jött létre. Míg azokat összefogta, magyarnak megtartotta a magyar pap, a magyar segélyező egyesület, az NDK-ban a megváltozott történelmi, társadalmi és egyéni adottságok miatt ilyen megtartó erőik nincsenek. A beilleszkedés gyors, sem szakmailag, sem nyelviileg nem okoz nagyobb nehézséget, a munkavállaló magyarok a befogadó társadalom teljes jogú, teljes társadalmi-gazdasági biztonságban élő tagjai. Családi kapcsolatuk azonban elevenen Magyarországhoz köti őket, s ezt a kötődést gyermekeikben is ápolni akarják. A berliniek és a város vonzáskörében élők számára elérhető

a Magyar Kultúra Háza, amely rögtön készséggel ajánlott fel megfelelő helyiséget egy, a szülők által szervezendő hétvégi magyar iskola számára. Kérdés azonban, hogy az NDK-ban letelepedett dolgozóknak megfelel-e a ház elsősorban németeknek szánt programja, nem kellene-e a nagyobb gyárakban vagy városokként, területenként szerveve magyar klubokat kezdeményezni, ahol az ideiglenesen ott élők jól elérhető körét ki lehetne bővíteni a már végleg letelepedettekkel, akik így nem veszítenék el állandó kapcsolataikat a magyar étellel. Ahogy sok más ország magyar szétszórtságában, az NDK-ban élő magyar származásúak között is működhetnének egyesületek. A szélesebb kulturális távlatok itt is gazdagítanák az új haza műveltségi képét, s hordozói mindkét kultúra javára tölthetnék be a kétirányú közvetítő szerepét. A szétszórtságbeli magyarok szervezése messze meghaladja a vendég-tanár illetékességi körét. A szétszórtságra azonban mint társadalmi jelenségre nézetem szerint kötelessége felhívni az illetékesek figyelmét, s meg kell adnia a szakmai segítséget az innen hozzá fordulóknak. A körök egyébként sokszor egybeesnek: a letelepedettekből verbuválódnak a népfőiskolai magyartanárok, s például az egyik szükségcsinálta, műszaki képzettségű lelkes magyartanár most vendéghallgatónk a Humboldt Egyetemen.

3.3. A vendég-tanár nyilvánvalóan hasznos segítséget nyújthat annak az intézménynek, amelyben Magyarországon állandó jelleggel dolgozik. Magam a hallei Munkás-Paraszt Fakultás magyar nyelvi tagozatán dolgozó, szintén a NEI-ből jött tanárokat kerestem fel. Az NDK könyvkiadását figyelve pedig számos olyan kiadványra - szótárra, nyelvtanra, - tudtam felhívni a figyelmet, amely nálunk nehezen tanulmányozható, de a Nemzetközi Előkészítő Intézetben a hallgatók által anyanyelvként beszélt nyelvekbe ad bevezetést. Az nem kíván külön bizonyítást, hogy a célnyelv eredményes tanításához milyen nagy segítséget nyújt a tanuló anyanyelvének legalább rendszeres ismerete.

4. A vendég-tanár nem polihisztor, s állomáshelyén a legjobb könyvtárban sem áll minden létező forrás a ren-

delkezésére. Vannak csak Magyarországon megválaszolható kérdések. Így szükség van egy olyan háttérszervezetre, ahova bizalommal és biztonsággal fordulhat a válaszért, mert ennek megvannak a megfelelő kapcsolatai a magyar tudományos és művészeti élet, valamint a könyvkiadás intézményeivel, és mert tudja s akarja használni információcsatornáit. A VI. lektori konferencia megszervezése jó reményt kelt arra, hogy a Magyar Lektori Központ tevékenysége ilyen lesz.

(1985.)